

Романко С.М.
Юридичний інститут Прикарпатського
національного університету імені
Василя Стефаника

Соціальні аспекти екологічної політики України

Спадком радянської епохи природокористування вважається споживацький підхід до природних благ, відсутність платності за користування природними ресурсами. Донедавна, як стверджує Л.М. Амджадін, практична діяльність українського населення визначалася переважно ідеєю панування людини над природою, над наслідками якого майже не замислювалися. Як зазначає М. Реймерс, період неконтрольованої взаємодії біосфери і людства змінився на регульований розвиток на підставі "трьохвимірний" – економічного, соціального й екологічного – аналізу. На необхідності врахування вищезазначених складових наголошують і сучасні вчені, зокрема В.В. Костицький – щодо економіко-правового механізму охорони навколишнього природного середовища.

Констатуючи, за відносно короткий період незалежності державою і громадянським суспільством України чимало зроблено у визначенні підходів до поліпшення екологічної ситуації в країні. Розроблено нормативно-правові акти, які регламентують засади природокористування і охорони природи, розробляються засоби для їх виконання.

Але цього недостатньо для розв'язання наслідків екологічної кризи в країні. Людина, будучи конституційно проголошеною пріоритетною цінністю для держави (а її здоров'я та благополуччя – основною метою діяльності держави), виступає також основним каталізатором негативних змін у довкіллі. Наприклад, попри застосування заходів щодо зменшення викидів у атмосферу парникових газів та наявне міжнародне та національне правове регулювання, останні і далі стрімко зростають. В останні роки все більш вагомий та зростаючий внесок у викиди парникових газів дає транспорт. Зростає кількість відходів, викидів у атмосферу, скидання недостатньо очищених зворотних вод у поверхневі водні ресурси, зменшується якість та кількість орних земель.

Людство шукає нові джерела енергії, використання яких є екологічно небезпечним для довкілля як середовища існування самої людини (сланцевий газ, вітрова енергія тощо), проте уже не може не споживати природні блага.

Тому держава, беручи на себе основні зобов'язання по виходу з екологічної кризи, виконує, перш за все, функцію планування та програмування у новому, європейському розрізі – із дотриманням принципів міжнародного права у сфері природокористування. Принцип сталого розвитку як загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі, отримав міжнародне закріплення у таких документах: Економічний розвиток і охорона природи – Нью-Йорк, 1962; Стокгольмська конференція ООН з навколишнього середовища – Швеція, 1972; Всесвітня стратегія охорони природи – МСОП, 1980; Порядок денний на XXI століття – Ріо-де-Жанейро, 1992; Саміт “Ріо+5”, Нью-Йорк, 1997; Саміт “Ріо+20” - Ріо-де-Жанейро, 2012.

Як приклад закріплення принципу сталого розвитку у національному законодавстві, можна розглядати Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2012 р., який визначив довгострокові пріоритети екологічної політики України щодо окремих природних об'єктів, а також інструменти реалізації такої політики. У згаданому документі закріплено також наступні принципи глобальної екологічної політики: пріоритетність вимоги "забруднювач навколишнього природного середовища та користувач природних ресурсів платять повну ціну"; відповідальність органів виконавчої влади за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації; доступність, достовірність та своєчасність отримання екологічної інформації.

Також принципи сталого розвитку та басейнового управління втілено у нормах Закону України «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року» від 24.05.2012 року. Основними завданнями цієї Програми є створення сприятливих умов для ефективного

функціонування водного господарства, реалізація державної політики у сфері управління, використання та відтворення водних ресурсів за басейновим принципом, забезпечення розвитку меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, удосконалення організаційної структури інтегрованого управління водними ресурсами.

Проте правозастосовна реальність не завжди співпадає із нормативно-правовим регулюванням. Наприклад, занепокоєння викликає відсутність судової практики у справах про довкілля за останні два-три роки у місцевих судах, оскільки прокуратура переважно кваліфікує дані злочини як службові; відсутня єдність права та практики і у доступі громадян до вирішення важливих питань щодо довкілля – громадське обговорення часто проводиться формально, у формі, яка вигідна замовнику ОВНС і не передбачає публічної дискусії; на запит про надання публічної інформації надсилаються неконкретизовані відповіді тощо.

Крім того, на стадії розвитку в Україні перебувають недержавні фонди охорони навколишнього середовища, відчувається проблема фінансування природоохоронних заходів, державний екологічний контроль одночасно посилено і послаблено; панує низька екологічна культура та правосвідомість населення, наслідки якої завдають шкоди довкіллю на мікрорівні, дозволяючи проілюструвати недоступність твердження М.Ганді : «Якщо ти хочеш зміну в майбутньому - стань цією зміною в сьогодні».

Як висновок, варто зазначити, що необхідною видається активізація діяльності відповідних органів державної та виконавчої влади щодо законодавчого, інформаційного та технічного забезпечення інтеграції екологічної складової в галузеві політики; активізація діяльності неурядових громадських організацій шляхом впровадження екологічної освіти та просвіти; забезпечення на практиці реальних механізмів інформування населення й впровадження принципів і положень Директив ЄС та Орхуської конвенції; створення умов для політичної пріоритетності вирішення екологічних проблем, економічної відповідальності бізнесу і промисловості за задану екологічну шкоду та вжиття інших заходів для покращення екологічної ситуації в Україні.

